

Oksana Zhylynska
*Doctor of Economic Sciences, Full Professor,
Professor at the Department of Management
of Innovation and Investment Activities
Taras Shevchenko National University of Kyiv
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8366-0474>*

Жилінська О.І.
*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
інноваційної та інвестиційної діяльності
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8366-0474>*

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-639-3-19>

**FROM A KNOWLEDGE-ORIENTED
TO A PERSONAL-ORIENTED CONCEPT:
PARADIGMAL SHIFTS IN THE SPHERE OF EDUCATION**

**ВІД ЗНАННЕВО-ОРІЄНТОВАНОЇ
ДО ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ КОНЦЕПЦІЇ:
ПАРАДИГМАЛЬНІ ЗРУШЕННЯ У СФЕРІ ОСВІТИ**

Прогрес у сфері освіти загалом та вищій освіті зокрема впродовж зародження, становлення, розвитку традиційного й техногенного типів суспільств та переходу до інформаційного суспільства [1] можна узагальнити як перехід від знаннево-орієнтованої концепції до особистісно-орієнтованої концепції.

Першою концепцією в освітній сфері, яку узагальнювала ідея «здобуття освіти», вважаємо знанневу модель освіти. Ядром цієї концепції є знання як соціально-значуща інформація, засоби і процеси його трансляції. Саме зосередженість на знанні є відмінною рисою цієї знаннево-орієнтованої концепції у таких її моделях, як знаннева і кваліфікаційна, а головні проблеми педагогів полягали у відповіді на питання: «Що та як ми транслюємо?». Тоді як заклад освіти мав визначити головного об'єкта – той обсяг знань (їх суму, що якнайкраще репрезентує назва головної праці класичної доби – «Сума теологія» Томи Аквінського), закріплену в уміннях і навичках, якими має оволодіти учень або студент. У подальшому її втілила так звана ЗУНівська модель освіти, перша модель, яку було запропоновано Я.А.Коменським та яку презентує ланцюг: «Знання – Уміння – Навички». Якнайкраще це ілюструє вислів самого Я.А.Коменського, «вважай нещасним той день чи той час, в який ти не засвоїв нічого нового і нічого не додав до своєї

освіти» [3]. Інституційну основу знанневої моделі від класичної доби до перших промислових революцій втілювали класичні університети. Модель була спрямована на послідовне й механістичне засвоєння людиною певного обсягу знань, багаторазове повторення яких формувало уміння, у подальших тренуваннях вироблялися стійкі освітні, а згодом – професійні навички. Результатом функціонування цієї моделі була енциклопедично підготовлена високоосвічена особистість, яка реалізувала набуті знання, уміння і навички у соціогуманітарній сфері: це були освіта, наука, право, мистецтво, політика, державна служба чи міське самоврядування [5]. Модель була ефективна для умов традиційного типу суспільства: система знань оновлювалася уповільнено, раз на сто років, господарська практика була незмінною століттями, і повільність розгортання прогресу в соціально-економічній та освітньо-науковій сферах можемо позначити як еру стабільної стабільності.

З ХІХ ст. та особливо на поч. ХХ ст. світ перейшов до техногенного типу суспільства з прискоренням прогресу наукових і технічних знань, циклічну зміну соціоекономічних параметрів суспільства – висхідну фазу (економічний підйом) змінювала низхідна фаза (економічна криза та депресія). Найбільші зміни стосувалися сфери господарювання – виключно ремісничу структуру виробництва витісняє промислова структура. І це докорінно вплинуло на перехід до кваліфікаційної моделі освіти та появу поруч з класичними університетами спеціалізованих високих шкіл, насамперед політехнічних [2].

Кваліфікаційна модель освіти базується на стандартизації трудового процесу за операційно-технологічним принципом та ієрархічним принципом ранжування за складністю виконуваних робіт. Результатом цієї моделі є кваліфікація, що набувається у процесі професійної підготовки, – це сформована здатність працівника виконувати усталені завдання й обов'язки певної роботи. Це реалізація адаптивного принципу трудової діяльності, коли у працівника мають бути сформовані такі здатності, які відповідають відомим потребам внутрішнього середовища спеціалізованих промислових підприємств (сталеливарні, автомобілебудівні заводи, хімічні концерни і т.п.). Модель формувала вузько спеціалізованого фахівця, а зміна виду діяльності потребувала перекваліфікації. Кваліфікаційна модель була ефективною впродовж ХХ ст. в еру нестабільної стабільності, коли тривалість існування організації перевищувала терміни трудової діяльності фахівця.

На зламі тисячоліть світ перейшов до інформаційного типу суспільства, до ери нестабільної нестабільності, коли впродовж життя одного покоління відбуваються не просто зміни, а зміни всього і всіх, і це є змістом буття. Усі процеси – господарські, політичні, освітні, культурні – перейшли кордони, утворивши глобальне середовище. Простір життєдіяльності людини нині охоплює увесь світ, що уможливорюють і забезпечують інформаційно-комунікаційні технології. При цьому

наукові і технічні знання оновлюються раз на п'ять років. Революційні зміни зумовили парадигмальне зрушення у сфері освіти – перехід від знаннєво-орієнтованої до особистісно-орієнтованої концепції, яку репрезентує ідея «освіта впродовж життя». Водночас домінуючий вплив інформаційної сфери на соціально-економічні процеси полягає у цифровізації, що також є головним чинником розвитку сучасних університетів [7].

В особистісно-орієнтованій концепції центром є не об'єкт (знання), а суб'єкт – сама людина і процеси формування її особистості. У цій концепції головне парадигмальне зрушення полягає у зміні фокусу, який проектується на набутті особистістю комплексу мотиваційно-ціннісних, когнітивних, світоглядних, комунікаційних характеристик у процесі освоєння знань, що забезпечуватиме високі результати і професійної діяльності, і життєдіяльності цієї особистості. У витоків цієї концепції – теорія розвитку особистості Е.Еріксона, згідно з якою особистість розвивається від народження до смерті через послідовні етапи життя, і ці етапи, як стадії розвитку особистості, однакові для всіх, а також теорія множинного інтелекту Г. Гарднера, відповідно до якої кожній людині притаманний індивідуальний профіль множинного інтелекту [6].

Головні завдання системи сучасної освіти полягають у відповіді на запитання «підготовку кого ми здійснюємо, які здібності розвиваємо та які якості особистості формуємо?». Це реалізує компетентнісна модель, зміст якої втілює словосполучення “навчитися вчитися”. Така модель передбачає формування у людини здатностей творити саму себе, реалізовувати і розвивати власну особистість завдяки освіті. Набуття людиною таких якостей уже не має чітко визначених часових меж, ці межі – це життя людини. Тоді як завдання сучасних університетів фокусуються у набутті майбутніми фахівцями як професійних навичок, так і особистісних якостей – *hard&soft skills*. Причому компетентнісний каркас найбільш затребуваних навичок до 2030 року за звітом Національного агентства кваліфікацій [4] складають саме універсальні компетентності («м'які навички»), формування яких актуалізує проблематику застосування інноваційних технологій в освітньому процесі.

Література:

1. Жилінська О.І. Науково-технічна діяльність у контексті самоорганізації : Монографія. Київ: Парламентське видавництво, 2010. 552 с.
2. Ідея університету: сучасний дискурс : монографія / за ред. Л.В.Губерського, А.С.Філіпенка. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2014. 367 с.
3. Коменський Я.А. Велика дидактика. Харків, 1940. 248 с.
4. Людський капітал 2030. Глобальні навички майбутнього. Національне агентство кваліфікацій. URL: <https://drive.google.com/file/d/1XHZw0b4NwPFgI1Wa7XOeCT1Ml6mqD6c/view?fbclid=IwAR3sslqSz743NyCNNp4KEZsPhKQdBVXk0s-kediol9X6bJZu2VknHHGVcUs>

5. Пелікан Я. Ідея Університету / Пер. з англ. Київ: Дух і літера, 2009. 360 с.
6. Gardner Howard. Frames of Mind: The Theory of Multiple Intelligences NY: Harper and Row, 1983. P. 430. URL: <https://www.amazon.com/Frames-Mind-Theory-MultipleIntelligences>
7. Michael Gaebel, Thérèse Zhang. European Higher Education Institutions in Times of Transition. URL: https://www.eua.eu/images/publications/Publication_PDFs/Trends_2024.pdf